

в основном совпадают среди всех поместных Церквей. Основные расхождения относятся к способу провозглашения автокефалии, т. е. к установленной процедуре и к компетентной церковной власти, начинающей эту процедуру.

В рамках Всеправославных предсоборных совещаний и межправославных подготовительных комиссий проходит подготовка предложений, устанавливающих общеправославно признанную процедуру предоставления автокефалии и, в случае принятия такой процедуры, должны исчезнуть многие сложности в жизни Церкви. [6].

Список использованных источников

1. Скурат К. Е. История Православных Поместных Церквей [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://lib.kdais.kiev.ua/files/skurat_istoriya_pomesn_pg_cerkveu.pdf
2. Автокефалия // Православная энциклопедия / под ред. Патриарха Московского и всея Руси Кирилла [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravenc.ru/text/63032.html>
3. Кирилл (Говорун), архим. Автокефалия: от канона к мифу / Кирилл (Говорун), архим // Релігія в Україні. – 2009. – Вып. 1. – С. 31- 36.
4. Венедиктов В. Поместные Православные Церкви: единство в многообразии. К вопросу о церковной автокефалии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mamif.org/avtokefalija.htm>
5. Дамаскин (Папандреу), митр. Швейцарский Автокефалия и способ ее провозглашения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.religare.ru/2_2593.html

ЦУРКАН-САЙФУЛІНА Ю. В.

Чернівецький юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВИЙ ІНСТРУМЕНТАЛІЗМ ТА ЗМІСТ ПРАВА

Незважаючи на значне поживлення аксіологічної тематики на рівні дисертаційних та монографічних досліджень, можна констатувати збереження основного питання, довкола якого вона обертається, а саме, чи є право цінністю у власному сенсі цього поняття, чи воно є цінним лише як інструмент? У цьому сенсі актуальності набуває питання про продуктивність та релевантність інструментального підходу до розкриття змісту права, адже в ньому концентрується важлива теоретична модель сприйняття права як сили та як силового інструменту.

Як видається, суттєвою проблемою інструментального підходу до права, який ґрунтується на розробках класичної позитивістської доктрини (передусім, Г. Кельзена, який першим озвучив думку про право як про «пустий інструмент, зміст якого може бути будь-яким»), є прагнення розглядати право з точки зору феномену, тобто взятого «самого по собі». У цьому сенсі «новий» позитивізм, представлений передовсім роботами Г. Харта, дозволяє відкрити нові перспективи в розумінні права як сили.

І дійсно, зовсім інакше інструментальний підхід до права розкривається при застосуванні методології, що має в своїй основі аналітичну філософсько-правову традицію. Тут в силу вступають поняття правової форми та примусу як значимі аспекти правового дискурсу, який, власне, і є правом. Не вдаючись до дискусій, що зазвичай супроводжують проблематику концептуалізації права в руслі аналітичної філософсько-правової традиції, маємо на меті лише показати, яким чином трансформуються уявлення про те, в якому сенсі право іменується силою, та як це впливає на релевантність інструментального підходу в правознавстві.

Як уже підкреслювалося, однією з центральних тез юридичного позитивізму, який якраз і є домінуючою науково-дослідною програмою, в якій розвиваються ідеї аналітичної філософії права, є ідея щодо значущості формального критерію відмежування права від усього того, що правом не є. Тут, утім, варто зазначити, що сам феномен правової форми є доволі дискутованим у філософсько-правовій літературі, а так само є невизначеним його статус з точки зору структурування правової реальності. Наприклад, заслуговує на увагу думка Ю. Ю. Ветютнева щодо того, що соціальна реальність, у тому числі права, має бути відносно активною, діючою, вона не лишає людину байдужою, а примушує рахуватися з собою [1]. Слідуючи в цьому аргументі постмодерністським та герменевтичним концепціям, автор також пише, що однією з важливих, хоча й далеко не очевидних, властивостей права є його здатність до утворення власного світу, який розуміється у двох сенсах: і як відокремлена жива система, і як вільний від хаосу стан. Це дозволяє йому зробити висновок, що права форма — це сукупність зовнішніх і внутрішніх властивостей тексту чи дії, що надають йому юридичного значення [1].

Як можна побачити, поняття правової форми розуміється тут не в традиційному для вітчизняної загальнотеоретичної юриспруденції ключі, де воно зазвичай розкривається з точки зору системи джерел права. Ключовою функцією правової форми в інтерпретації Ю. Ю. Ветютнева є конструювання правової реальності. Інструментальний характер такої правової форми, як видається, виражено в ідеї необхідності підпорядкування людей деякому зводу правил, які є рівно застосовними та підкріплюються примусом.

Такий підхід у цілому виражає класичну ідею юридичного позитивізму Дж. Остіна щодо існування звички підкорятися велінням суверена. Доти, поки ця звичка зберігається, встановлювані ним правила визнаються правовими. Фундаментальне уточнення цієї ідеї, здійснене Г. Хартом, виражене у фіксації правила визнання як критерію віднесення правил до таких, які ми називаємо правовими з огляду на їх застосовність та включеність у сферу правової аргументації [2, глава 5], дозволило констатувати, що право є силою не лише з точки можливості застосування примусу, яке в контексті вітчизняної традиції юриспруденції нерідко розглядається як дещо зовнішнє по відношенню до права, але й з позицій конструювання мовного середовища права. У цьому сенсі аналітична філософія права робить поворот у бік визнання власної сили права як такого, безвідносно від існування міцної та ефективної інституційної системи.

Таке бачення силової характеристики права наводить на думку про використання структурної методології Е. Гідденсом, адже він розглядає право саме з точки зору структуризації соціального буття. Якщо право — це, передусім, сфера мови, аргументації та смислової детермінації поведінки, то слушною є думка соціолога, що оскільки мова організує мислення і діяльність, у тому сенсі, що привносить в них ряд вироблених і зумовлених нормами властивостей, процес його засвоєння встановлює певні межі свідомості та діяльності. Звідси структура — це властивість соціальних систем, яка «замкнена» в практиках, що регулярно відтворюються в часі та просторі [3, с. 248–249]. Для права це означає передовсім те, що розгляд його як інструменту не позбавляє його сутнісних «силових» характеристик, адже іманентно властива праву мовна структура є примусовою вже на рівні конструювання соціальної реальності.

Отже, на рівні мовного аналізу з'ясовується, що право в принципі не може бути беззмістовним, але його зміст визначається інституціоналізованими формами мислення та діяльності, які, відтак, є центральними складовими правової системи. Тобто за такого підходу фактично констатується субстанційна єдність мислення і діяльності, оскільки вони разом постають як форми комунікації, що є базовими складовими правової реальності. Звідси випливає, що висновок Г. Кельзена, Г. Харта та інших позитивістів про беззмістовність права слід сприймати не як констатацію факту, а як методологічний прийом, гіпотезу, що полегшує сприйняття правових феноменів. Примусовий характер права, пов'язаний з його мовним змістом, відповідним способом конструювання соціального життя, не лише не суперечить інструментальному підходу, а є його закономірним логічним продовженням.

Список використаних джерел

1. Ветютнев Ю. Ю. Аксиология правовой формы / Ю. Ю. Ветютнев. – М. : Юрлитинформ, 2013. – 200 с.
2. Харт Х. Л. А. Понятие права / Х. Л. А. Харт. – СПб. : Издательство Санкт-Петербургского государственного университета, 2007. – 302 с.
3. Гидденс Э. Устроение общества: очерк теории структуризации / Э. Гидденс. – М. : Академический Проект, 2005. – 528 с.

БАТАН Ю. Д.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,
фахівець науково-дослідної частини

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ЮРИСПРУДЕНЦІЯ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ЮРИДИЧНА ДИСЦИПЛІНА

Останнім часом на позначення фундаментальної загальнотеоретичної юридичної дисципліни застосовуються різноманітні назви: «(загальна) теорія держави і права» [1; 5], «(загальна) теорія права і держави» [5, с. 19], «загальнотеоретичне праводержавознавство» [4], «загальнотеоретична юриспруденція» [2; 3] тощо. Найпоширенішими серед них є «теорія держави і права» та «загальнотеоретична юриспруденція», головні відмінності між якими і слід з'ясувати.

По-перше, теорія держави і права ставить державу на перше місце порівняно з правом. У цьому вбачаються залишкові елементи стереотипів радянського періоду, коли держава була гегемоном, зокрема і в правовій сфері. Те саме, але з точністю до навпаки, спостерігається в категоріях «теорія права і держави» та «праводержавознавство». У той же час «юриспруденція» у своїй назві не наголошує на тому, що первинне: держава чи право, а розглядає їх як паралельні категорії.

По-друге, теорія держави і права відображає класичний науковий підхід, у той час як загальнотеоретична юриспруденція — постмодерністський. Появу терміна «юриспруденція» Ю. М. Оборотов слушно обґрунтовує «появою у правовій сфері таких галузей знань, які важко констатуються як науки» [2, с. 54]. Як приклад, можна навести галузі філософії права (онтологію права, аксіологію права, антропологію права, феноменологію права, правову герменевтику, юридичну логіку тощо), юридичну психологію, сфери релігійного права (канонічне право, церковне право тощо). Тісніші міждисциплінарні зв'язки прослідковуються не лише з філософією, психологією та релігією, а й із художньою літературою, мистецтвом, політикою, мораллю, міфологією,